

تعاون؛

دستیابی به اقتصادی نوین و مردمی

از: زهرا حیدری

تعاون از بار ارزشی والایی برخوردار است که نیاز به باورهای خاصی مثل رعایت حقوق دیگران، ارزش قائل شدن برای دیگران در امور مشترک، خود را با دیگران مساوی دانستن، احترام به ارزش انسانی و درک آزادی و عمل به آن را به همراه خود دارد.

تعاون چیست و از کجا شروع

شد؟

شروع تعاون شاید به روزهای نخست حیات بر روی کره خاکی برمی گردد. حتی برخی از صاحب نظران بر این باورند که تعاون و همیاری از سرشت انسانی سرچشمه گرفته و یکی از عوامل تشکیل دهنده جوامع بشری است و حیات انسان بدون تعاون همواره در معرض خطر قرار می گیرد.

همچنین برخی دیگر از کارشناسان معتقدند از آنجایی که در یک نظام اجتماعی هرگز نمی توان به شکل فردی به اهداف خود رسید تعاون یک مفهوم فرهنگی است که غیر از کار مشترک معنی دیگری نمی دهد. مهاتما گاندی نیز در این باره می گوید: «انسان به همان اندازه که به خود وابسته است به دیگران نیاز دارد».

بنابراین زمانی که برای اداره یک جامعه نیاز متقابل به بهترین وجه ضرورت می یابد، به این پیوند تعاون اطلاق می شود زیرا اشتراک با همدیگر نیل به اهداف را میسر می سازد. همچنین تعاون از بار ارزشی والایی برخوردار است که نیاز به باورهای خاصی مثل رعایت حقوق دیگران، ارزش قائل شدن برای دیگران

از تعاون چه می دانید؟ آیا مفهوم تعاون فقط در تعاونی های مصرف و مسکن خلاصه می شود؟

تعاون و تعاونی در اذهان اکثر مردم کشورمان به واسطه اجرای چندین سال «اقتصاد بسته» محور ارزانتر خریدن و سود بیشتر بردن دور می زند و در این میان کمتر کسی می پذیرد تعاون یک رکن اقتصادی در توسعه کشور است. رکنی که می تواند با بهره گیری از اقتصاد دولتی و مزایای اقتصاد خصوصی جایگاه قدرتمندی در جمع آوری سرمایه های پراکنده و کوچک مردمی و راه اندازی پروژه های عظیم اقتصادی داشته باشد...

در فرهنگهای لغت فارسی، تعاون به معنای یکدیگر راییاری رساندن، همدستی و دستگیری است. البته برخی آن را مشارکت و یاری افرادی که دارای یک قصد و هدف مشترک هستند، معنا کرده اند. ولی آن را همکاری نمی دانند زیرا معتقدند همکاری تحت هر شرایطی صورت می گیرد، در حالیکه تعاون اتخاذ شیوه ای منظم بین تعدادی از افراد است که ضمن یک سری اصول اساسی با هم به توافق رسیده و همکاری خود را به شکل داوطلبانه و براساس رفع نیازهای مشترک انجام می دهند.

امور مشترک، خود را با دیگران مساوی دانستن، احترام به ارزش انسانی و درک آزادی و عمل به آن را به همراه خود دارد.

اما تعاونی مدون به صورت نهضتی اجتماعی و اقتصادی از سال ۱۸۲۰ میلادی و در پیروی از افکار رابرت اون یک مصلح اجتماعی آغاز شد و در پائیز ۱۸۸۴ در شهر راجدیل انگلیس ۲۸ کارگر بافنده پارچه فلافل به فکر تاسیس مغاره ای با سرمایه مشترک خود افتادند، آنها اصول شرکت خود را بر اساس برگشت مبلغی به شرکاء در مقابل فروش کالا گذارند.

شاید بتوان ادعا کرد که با این اشتراک یکی از نخستین شرکت های تعاونی پا گرفت. گفته می شود «رابرت اون» آرزوی تشکیل یک مجمع بین المللی را داشت تا اینکه هوپر در سال ۱۸۶۵ در کنگره نیکوکاری که در بروکسل تشکیل شده بود موضوع نزدیک ساختن تولید کنندگان و مصرف کنندگان به یکدیگر را جزء دستور کنگره گنجانند و بر آن تاکید کرد.

همچنین در سال ۱۸۹۵ اتحادیه بین المللی تعاون در کنگره بین المللی تعاونی لندن روابط بین المللی بازرگانی میان سازمانهای تعاونی را پیش بینی کرد. در نهایت تا قبل از پایان قرن ۱۹ برخی

(ارقام سرمایه به هزارریال)

	گرایش	تعداد تعاونی	تعداد اعضاء	سرمایه	کل اشتغال
۱	کشاورزی	۶۰۰۶	۸۲۶۱۶	۱۶۲۸۳۳۰۷۱	۱۰۳۷۱۲
۲	عمرانی	۱۶۶۸	۲۵۶۵۹	۹۴۹۰۲۶۰	۲۹۷۵۲
۳	صنعتی	۲۵۲۰	۶۵۵۸۵	۲۶۷۲۰۸۲۵۹	۸۸۲۰۹
۴	معذنی	۱۲۵۲	۱۳۷۷۰	۲۷۲۲۸۶۶	۲۱۰۱۶
۵	فروش دستیافت	۷۴۹	۱۸۸۲۲۰	۲۱۶۷۸۲۲	۲۰۶۲۲۰
۶	تامین نیاز تولیدکنندگان	۲۲۵۶	۲۲۴۴۲۲	۱۸۵۲۹۱۸۳۶	۲۲۲۲۸۳
۷	خدمات	۲۲۷۸	۵۷۸۸۶	۷۱۹۶۷۴۱۲	۶۸۰۲۵
۸	حمل و نقل	۸۲۶	۱۱۵۷۲۶	۲۵۷۲۲۲۲۱	۲۰۹۲۰
۹	مسکن	۸۰۱۸	۱۵۵۷۲۹۲	۱۵۹۹۶۹۱۸۷	۱۰۰۶۱۲
۱۰	اعتبار	۸۲۴	۲۲۸۱۰۶	۴۲۱۷۷۲۲۴	۵۰۹
۱۱	تامین نیاز مصرف کنندگان	۱۲۰۲۵	۶۲۳۲۱۶	۲۹۶۷۰۰۱۲۸	۹۲۵۲۸
۱۲	چند منظوره	۵۹۶	۲۳۷۲۹۰	۹۲۴۱۰۱۱	۱۰۳۶۰
	جمع	۴۱۱۵۰	۹۲۱۲۹۲۰	۱۲۸۲۸۲۶۱۲	۱۲۷۲۸۳۹

ولی در ۱۶ خرداد ۱۳۵۰ لایحه قانونی شرکتهای تعاونی به تصویب قوه مقننه رسید.

در اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چنین آمده است: نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، خصوصی و تعاونی با برنامه ریزیهای منظم و صحیح استوار است لذا حرکت در جهت تعاونیها برای رسیدن به استقلال اقتصادی باید در سر لوحه کارهای دولت قرار گیرد.

با وجود تاکید جایگاه ویژه تعاون در قانون تا اواخر سال ۱۳۷۰ امور این بخش به وسیله پنج وزارتخانه انجام می شد که در چهار چوب برنامه های توسعه از جایگاهی برخوردار نبود و از برنامه مدون و واحدی پیروی نمی کردند. در سالهای اول انقلاب نیز بعضی از مسئولین یا ستادهای برنامه ریزی هر حرکتی را تحت عنوان تعاون انجام می دادند که فقط نام تعاون را داشت!

در شهریور ماه ۱۳۷۰ به منظور اعمال نظارت دولت در اجرای قوانین و مقررات

مدیر کل دفتر بررسی های اقتصادی وزارت تعاون: یکی از سیاستهای وزارت تعاون افزایش سهم بخش تعاون در تولید ناخالص ملی است که این سهم در حال حاضر حدود پنج درصد است.

از اتحادیه ها به یکدیگر پیوسته و اتحادیه بین المللی تعاون I.C.A را که اولین سازمان جهانی است به وجود آوردند این اتحادیه در حال حاضر بیش از ۷۵۰ میلیون نفر عضو را تحت پوشش دارد. در کنار این امر سازمانهای عضو در بخشهای مختلف کشاورزی، بانکداری، اعتبار و پس انداز، انرژی، صنعت، بیمه، شیلات، مسکن، جهانگردی و تعاونیهای مصرف مشغول فعالیت هستند.

به عقیده کارشناسان تعاون هدف اصلی این اتحادیه ارتقاء سطح تعاونیها، تقویت استقلال تشکیلاتی و ایجاد تفاهم در جهان امروز است که مهمترین اهداف آن نیز عبارتند از: ارتقاء ارزشها و اصول تعاون و حمایت از آنها، برقراری تسهیلات لازم برای توسعه اقتصادی عضو اتحادیه و افزایش قدرت اقتصادی و اجتماعی مردم و در نتیجه کمک به امنیت ملی.

تعاون در ایران

نخستین تعاونی به شکل رسمی در سال ۱۳۰۴ به وسیله دفتر کشاورزی افتتاح شد، نظام رسمی تعاون با تصویب لایحه شرکتهای تعاونی در سال ۱۳۳۴ آغاز شد

از آنجایی که در تعریف و تبیین تعاون بعد عدالت اجتماعی بیش از سایر ابعاد جلوه می‌کند، جا دارد به

این بخش بیش از گذشته توجه شود تا سهم ۳۳ درصدی تعاون در تولید ناخالص ملی تحقق یابد.

تعاون افزایش سهم بخش تعاون در تولید ناخالص ملی است، که این سهم در حال حاضر حدود ۵ درصد است.

عالی پور تصریح می‌کند با توجه به اصل ۴۴ قانون اساسی که تعاون به عنوان دومین رکن نظام اقتصادی معرفی شده است اگر به شکل تساوی مطرح شود این سهم باید به ۳۳ درصد برسد که البته در شکل ایده آل باید این سهم حتی بیش از این رقم شود.

به عقیده وی هنوز برای رسیدن به این جایگاه باید تلاش کرد با توجه به جایگاه قانونی (اصل ۲۲ و بند ۲ اصل ۴۳ قانون اساسی) مشخصاً برای در اختیار گذاشتن ابزار کار و سرمایه در اختیار کسانی که فاقد آن هستند شکل تعاونی توصیه می‌شود.

وی همچنین معتقد است: متأسفانه تاکنون به دلیل پایین بودن سطح برخورداری این بخش از صنایع و عمده‌تر از آن، عدم تعیین حدود فعالیت بخش تعاونی خصوصی و دولتی و همچنین عدم تعیین حدود اختیارات این بخش در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها متأسفانه بخش تعاون جایگاه خود را مطابق پیش‌بینی قانون اساسی به دست نیاورده است.

مدیر کل دفتر بررسی‌های اقتصادی وزارت تعاون با اشاره به توجه مقام معظم رهبری نسبت به این بخش اظهار می‌دارد: مطابق فرمایشات مقام معظم رهبری در اردیبهشت ماه ۱۳۷۷ تعاون باید در همه ابعاد به خصوص ابعاد اقتصادی برای دستیابی به اهداف کمی حضور فعال داشته باشد تا جایگاه در پایان برنامه سوم توسعه این حضور به ۱۰ برابر وضعیت

تعاونی توانسته‌اند برای بیش از ۱۲ میلیون و ۶۶۳ نفر اشتغال ایجاد کنند.

اصول حاکم بر تعاونی‌ها

اولین تعاونی‌هایی که با آغاز نهضت تعاون به وجود آمدند اصولی داشتند که برخی از آنها عبارتند از: عضویت آزاد، تخصیص مازاد به اعضاء نسبت به خرید آنها، تخصیص محدود سود به سرمایه، داد و ستد نقدی، فروش اجناس به قیمت عادلانه و پیشبرد امور آموزشی.

البته ۶ اصل عضویت اختیاری و آزاد، نظارت دموکراتیک، سود محدود برای سرمایه، تخصیص منصفانه مازاد، تعلیمات تعاونی و همکاری بین تعاونی‌ها به وسیله اتحادیه بین‌المللی تعاون تصویب شده است.

به گفته برخی کارشناسان در ایران از موارد مذکور فقط اصولی شناخته شده‌اند که مربوط به پرداخت سود و عرضه مستقیم کالا باشد.

جایگاه تعاون در ایران

جایگاه تعاون از دیدگاه قانون اساسی به درستی مشخص و مطرح شد که تعاون باید یکی از سه رکن اصلی در تولید ناخالص ملی باشد اما در واقعیت مشاهده می‌شود که در مدت فعالیت این بخش سهم بسیار کمی در تولید ناخالص ملی دارد.

«زهره عالی پور» مدیر کل دفتر بررسی‌های اقتصادی وزارت تعاون در این زمینه می‌گوید: یکی از راه‌های دستیابی به اهداف توسعه حضور مردم و استفاده از مشارکتهای مردمی در همه ابعاد است که یکی از این ابعاد مشارکت اقتصادی برای تامین منابع اقتصادی و سرمایه‌گذاری است.

وی می‌گوید: یکی از سیاستهای وزارت

مربوط به بخش تعاونی، حفظ بقای ارتباط فنی، آموزشی و اقتصادی تعاونی‌ها با همه دستگاههای اجرایی زیربند و حمایت و پشتیبانی از این بخش طبق ماده ۶۵ قانون، بخش تعاون، وزارت تعاون تاسیس شد و به موجب ماده ۶۶ عوظایف و اختیارات این وزارتخانه در ۲۱ بند و یک تبصره تعیین شد.

به دنبال این امر، سازمان مرکزی تعاون کشور، سازمان مرکزی تعاونیهای معدنی، مراکز گسترش خدمات تولیدی و عمرانی و سایر دفاتر، سازمانها و اداراتی که در رابطه با بخش تعاونی در وزارتخانه‌ها و سازمانهای مختلف فعالیت داشتند منحل شده و کلیه وظایف، اختیارات، اعتبارات، بودجه و... آنها به وزارت تعاون منتقل شد در همین راستا در دیماه ۱۳۷۰ وزارت تعاون با تصدی غلامرضا شافعی اولین وزیر تعاون ایران در جمهوری اسلامی تاسیس شد.

بر اساس اظهارات مسئولان وزارت تعاون در حال حاضر ۴۸ هزار تعاونی در سطح کشور وجود دارد که ۴۳ هزار آن تحت پوشش این وزارتخانه و مابقی تحت پوشش وزارتخانه‌های جهاد سازندگی و کشاورزی هستند. همچنین هم‌اکنون ۱۵ میلیون نفر از جمعیت کشور عضو این تعاونی‌ها هستند.

همچنین تعداد تعاونی‌های تحت پوشش وزارت تعاون تا پایان شهریور ماه سال ۱۳۷۶ بیش از ۴۱ هزار شرکت تعاونی بود که این ارقام نشان دهنده رشد این بخش در سال جاری است. به گفته مدیر کل تحقیقات وزارت تعاون تعداد اعضاء تعاونی‌های مذکور در سال گذشته بیش از ۹ میلیون و ۱۵۴ هزار نفر بود که این تعداد

وزارت تعاون در زمینه حضور تعاون در برنامه سوم می‌گوید: با توجه به اینکه مراحل مقدماتی تدوین برنامه سوم در حال انجام است به نظر می‌رسد از همین ابتدای امر در صورتی که بخش تعاون در مجموعه سیاستگذاری، اصلاح قوانین و مقررات و فراهم آوردن زمینه اجرای برنامه‌های بخش تعاون و لحاظ نمودن برنامه‌های بخشی و استانی تعاون جدی‌تر گرفته شود، در مجموعه برنامه‌های کلان کشور می‌تواند در افزایش مشارکت‌های مردمی و رشد و توسعه تعاون بسیار موثر باشد.

وی می‌افزاید: در غیر این صورت نمی‌توان به آن انتظاراتی که از تعاون می‌رود و از نظر شرعی و قانونی اساسی و بزرگان و مسئولان کشور برای آن پیش بینی شده است جامه عمل پوشاند.

وی همچنین اظهار می‌دارد:

در این زمینه‌ها تقاضای خود را برای حضور فعال در همه کمیته‌های مربوط به اصلاح ساختار و تدوین برنامه بخشی و استانی به سازمان برنامه و بودجه اعلام کرده‌ایم و آمادگی کامل داریم با توجه به رسالتی که به دوش همه مسئولان به ویژه خدمتگزاران در بخش تعاون گذاشته شده است، در تدوین برنامه سوم حضور فعال‌تری داشته باشیم.

از آنجایی که در تعریف و تبیین تعاون بعد عدالت اجتماعی بیش از سایر ابعاد جلوه می‌کند، جا دارد به این بخش بیش از گذشته توجه شود تا سهم ۲۲ درصدی تعاون در تولید ناخالص ملی تحقق یابد.

طرح ساماندهی اقتصادی رئیس جمهور نیز که به تازگی مطرح شده است به عدالت اجتماعی و رسیدن به این مهم، تاکید بسیاری دارد که از این دیدگاه می‌توان گفت: هموار کردن مسیر تعاون رسیدن به عدالت اجتماعی را تسریع می‌کند.

همین منظور زمینه اجرای همان دیدگاه کمرنگ نیز فراهم نمی‌شود و آن نقش کمرنگ متجلی نمی‌شود.

عملکرد تعاون از ابتدای تشکیل

عملکرد آماری فعالیت این بخش پس از تشکیل وزارت تعاون نشان می‌دهد تا پایان سال ۷۶، اهداف کمی این بخش دو برابر تمام سالهای قبل از تشکیل وزارت تعاون است. وضعیت کلان تعاونیهای کل کشور از ابتدا تا پایان آذرماه سال گذشته نشان می‌دهد در بخش کشاورزی با ۶۰۰۶ تعاونی و ۸۴ هزار و ۶۱۶ عضو و سرمایه‌ای بیش از ۱۶۲ میلیارد و ۸۳۳ میلیون ریال توانسته است برای حدود ۱۰۴ هزار نفر شغل ایجاد کند.

همچنین خلاصه برنامه وزارت تعاون برای سال جاری نشان می‌دهد این وزارتخانه در نظر دارد در سایر بخش‌ها فعالیت خود را افزایش دهد به عنوان مثال در اهداف کمی در زمینه افزایش میزان تسهیلات از ۱۶۲/۲۲ میلیارد ریال در سال ۷۶ به ۲۲۳ میلیارد ریال در سال ۷۷ که حدود ۴۰ درصد رشد را نشان می‌دهد، مواجه می‌شویم. کاهش در سهم بخش خدمات و بازرگانی و افزایش سهم بخش‌های تولیدی و مسکن، کاهش اعتباری کوتاه مدت و بلند مدت و افزایش اعتبارات میان مدت از جمله برنامه‌های پیش بینی شده در این وزارتخانه است.

وزارت تعاون در برنامه سوم

مدیر کل دفتر بررسیهای اقتصادی

فعلی برسد.

به نظر می‌رسد همه مسئولان نظام علاوه بر بخش تعاون موظفند جایگاه ویژه‌ای را در مورد برنامه سوم و هم در مجموعه سیاستگذاریها در نذر بگیرند و امکان رشد و توسعه آن را فراهم کنند.

در حال حاضر تعاون در ۱۲ بخش کشاورزی، عمرانی، صنعتی، معدنی، فرش دستیافت، تامین نیاز تولید کنندگان، خدمات، حمل و نقل، مسکن، اعتبار، تامین نیاز مصرف کنندگان و چند منظوره، فعالیت دارد که از دیدگاه جامعه شناخته شده‌ترین آنها در بخش تامین نیاز مصرف کنندگان است.

عالی پور در این زمینه می‌گوید: از تعداد رشته‌های فعال تعاونی، آنچه که شاید بیش از سایر رشته‌ها اهمیت داشته باشد فعالیت تعاونی‌های تولیدی است که دو هدف افزایش ایجاد فرصت‌های شغلی و افزایش تولید را به دنبال دارد.

وی فعالیت تعاونی‌های تولیدی در رشته‌های کشاورزی، صنعت، معدن و حتی ارایه خدمات را از مهمترین اهداف ذکر کرد.

وی در تشریح موقعیت کنونی تعاون در جامعه می‌گوید: در سیاستگذاریها و برنامه ریزی‌ها توجه ویژه به این بخش نمی‌شود و در برخی زمینه‌ها اصلاً توجه‌ای دیده نمی‌شود و با این دیدگاه بسیار کمرنگ است، که آنها شاید به دلیل این امر باشد که زمینه‌های اجرای برنامه یا آن سیاست مطابق پیش بینی فراهم نشده و به